

På väg ut.

När ungdomar rymmer och kastas ut hemifrån

-ur socialtjänstens perspektiv.

Yvonne Sjöblom

I denna artikel presenteras en studie som syftar till att upptäcka, förstå och analysera hur socialsekreterare framställer och förstår fenomenet att ungdomar rymmer och kastas ut hemifrån, vilken bild socialsekreterare har och hur de artikulerar sig kring sitt arbete med denna grupp ungdomar (Sjöblom 2002). Genom att använda en kvalitativ intervju- och analysmetod har empiri från gruppintervjuer med socialsekreterare samlats in och analyserats. Empirin har samlats in från samtliga Individ- och familjeomsorgsgrupper som arbetar med barn och ungdomar inom Stockholms kommuns socialtjänst. För att kunna presentera en bakgrundsbeskrivning av de som socialsekreterare i den kvalitativa studien refererar till som rymmande och utkastade ungdomar har också en kvantitativ studie genomförts. Syftet med den har varit att undersöka hur ärenden, som av socialsekreterare kategoriserats som rymmande och utkastade ungdomar, fördelat sig i förhållande till några bakgrundsfaktorer som ålder, kön, etnicitet, problembild hos föräldrar och ungdom och vilka insatser som riktades till ungdomarna av socialtjänsten. För ytterligare analys och fördjupning om hur socialsekreterare framställde fenomenet genomfördes utifrån en narrativt inspirerad ansats fallstudier av två gruppintervjuer med socialsekreterare. Som ett kompletterande perspektiv, för att kontrastera och fördjupa det huvudsakliga forskningsperspektivet, innehåller studien också två fallstudier som beskriver fenomenet utifrån en ungdoms och en förälders berättelse om att rymma och kastas ut hemifrån.

Studien undersöker också fenomenet i tidigare internationell forskning. I de teoretiska utgångspunkterna undersöks och diskuteras utifrån ett socialkonstruktivistiskt inspirerat perspektiv centrala begrepp som ungdom, social barnavård och familjen. Yvonne Sjöblom är Fil dr i ämnet socialt arbete och disputerade i maj 2002 vid Institutionen för socialt arbete - Socialhögskolan, Stockholms universitet.

Bakgrund

Problemet med hemlösa ungdomar, gatubarn och så kallade "runaways" och "thrown-outs" är idag ett globalt fenomen som många nationer har på sin dagordning att försöka lösa (Banaag 1997).

I Sverige är detta i stort sett ett utforskat fenomen. Det finns olika benämningar på ungdomar som lämnar sitt hem på ett

för samhället icke accepterat sätt, genom att exempelvis rymma och/eller kastas ut hemifrån. Ungdomarnas ålder och platsen där ungdomar vistas kan många gånger vara avgörande för hur dessa ungdomar kommer att kategoriseras och definieras. En ungdom som vistas "på gatan" och är över 18 år betraktas som hemlös i Storbritannien. Ungdomar i samma land som är under 16 och lämnar sitt hem betraktas som rymmande

och utkastade ungdomar. I Sydamerika eller i forna Östeuropa hade förmodligen de unga oavsett ålder som vistas "på gatan" kategoriserats som gatubarn. I Stockholm hade ungdomen, om den kommit till socialtjänstens kännedom, kategoriserats och definierats som en bland alla andra ungdomsärenden som den sociala barnvården arbetar med. Relationsproblematik mellan förälder och ungdom hade varit det som hade lyfts fram som karaktäristiskt för dessa ärenden och det fokus det sociala arbetet skulle riktas mot. Att rymma och kastas ut hemifrån är inte en händelse som förefaller leda till någon särskiljande behandling bland ungdomsärenden i den sociala barnvårdande utredningsproceduren.

Den internationella forskningen har dock visat att oavsett olika benämning på ungdomar som har lämnat hemmet på detta för samhället ej godtagbara sätt, så är deras livs-omständigheter likartade. De kommer från miljöer där de har utsatts för våld, försummelse och övergrepp. När de har lämnat sitt hem ökar risken för ytterligare övergrepp, hemlöshet och kriminalitet. Forskningen har också visat att det är vanligare att flickor rymmer och kastas ut hemifrån än pojkar. Forskning om ungdomars förändrade flyttningmönster påvisar också att det är fler flickor än pojkar som lämnar hemmet på grund av en problematisk hemmiljö och där-efter hamnar i en ny riskfylld livssituation (Jones 1995).

Syftet med denna forskning var att genom studier av socialsekreterares diskussioner i grupp upptäcka och förstå hur socialsekreterare framställde och förstod fenomenet ungdomar som rymmer och kastas ut hemifrån samt att studera vilken bild socialsekreterare hade och hur de artikulerade sig kring sitt arbete med denna grupp ungdomar.

Dessutom var syftet att studera hur ären-

Att rymma och kastas ut hemifrån är inte en händelse som förefaller leda till någon särskiljande behandling bland ungdomsärenden i den sociala barnvårdande utredningsproceduren.

---

den som av socialsekreterare bedömts tillhöra gruppen ungdomar som rymt och kastats ut hemifrån fördelade sig i förhållande till några bakgrundsvariabler. I studien undersöktes också hur fenomenet hade behandlats i tidigare forskning.

Som ett kompletterande perspektiv innehåller studien också två fallstudier som beskriver fenomenet utifrån en ungdoms och en förälders berättelse om att rymma och kastas ut hemifrån.

Metod I forskningen presenteras empiri från samtliga av Stockholms kommuns individ- och familjeomsorgsgrupper som arbetar med barn- och ungdomsärenden inom Socialtjänsten. Jag har under 1997 genomfört 20 gruppintervjuer med sammanlagt 101 socialsekreterare som arbetade med barn- och ungdomsärenden. I anslutning till gruppintervjuerna genomfördes också individuella intervjuer med socialsekreterare som var ansvariga handläggare i ärenden där en ungdom det närmaste föregående året hade rymt och kastats ut hemifrån. Sammanlagt var det 96 ärenden som studerades och som kom att utgöra hälften av de 20 arbetsgruppernas ungdomsärenden där en ungdom lämnat hemmet på detta sätt. Jag genomförde 49 individuella intervjuer med ansvariga handläggare. Det var vanligt förekommande att en handläggare var ansvarig utredare i flera ärenden.

Efter analysen av den totala gruppintervjustudien med socialsekreterare genomförde jag fördjupade fallstudier av två av dessa gruppintervjuer. De valdes ut utifrån min tidigare analys av samtliga gruppintervjuer.

Efter fallstudien med två socialsekreterarintervjuer gjorde jag ytterligare en fördjupad fallstudie av en förälders och en ungdoms berättelse om innebörden av att rymma och kastas ut hemifrån. I fallet med föräldern hämtades empirin från ett tidigare insamlat intervjumaterial som har avrapporterats i en intervjustudie med 15 ungdomar och föräldrar (Sjöblom 1995).

I fallet med ungdomen hämtades empirin från ett nytt insamlat intervjumaterial som bestod av intervjuer med fyra ungdomar som hade en retrospektiv erfarenhet av att ha rymt och kastats ut hemifrån. De intervjuerna genomfördes 1999.

Resultat och Diskussion

I de individuella intervjuerna med socialsekreterarna framkom att rymning och utkastning inträffade i åtta procent av samtliga ungdomsärenden. Andelen ärenden varierade avsevärt mellan olika socialdistrikt. Denna variation kan förstås utifrån att socialsekreterare på olika distrikt hade olika definitioner och erfarenheter av detta sociala fenomen. Hur många ungdomar som rymmer och kastas ut hemifrån i Sverige finns ingen kunskap om i nuläget.

Av socialsekreterarnas beskrivning framkommer att ungdomar med invandrarbakgrund var överrepresenterade i materialet. Det var också dubbelt så vanligt att flickor rymde och kastades ut hemifrån. Ungdomarnas familjebakgrund kännetecknades av en hög konfliktnivå, relationsproblem och ett auktoritärt uppfostringsmönster. Våld var ett vanligt inslag i dessa familjer. Våldet

riktades både mot den unga från föräldrarna och mot föräldrarna från ungdomen. Våldsproblematiken var speciellt vanlig i invandrarflickornas familjebakgrund. I 14 av 33 fall hade invandrarflickor som rymt och kastats ut hemifrån erfarenhet av övergrepp, miss-handel och i några fall mordhot.

Bland ungdomarnas egna problem dominerade svårigheter i skolan. Andra problemområden som nämdes var missbruk, rymning, utespring, sexuellt utåtagerande beteende och prostitution. I elva flickärenden och två pojkärenden presenterades ingen problembild hos ungdomen som framträdde i samband med denna händelse. Flertalet ungdomar placerades inom dygnsvården efter att de hade rymt och kastats ut hemifrån (71). Bara ett fåtal ungdomar kunde flytta hem igen efter rymningen och utkastningen. En majoritet av ungdomarna uppfattades av socialsekreterare som att de hade rymt hemifrån. I ungefär en fjärdedel av samtliga ärenden rådde dock en osäkerhet om ungdomen hade rymt eller blivit utkastad hemifrån. I en studie från Storbritannien (Stein 1999) visade det sig att 19 procent av ungdomarna som hade rymt hemifrån sa att de hade blivit tvingade att lämna sitt hem. Det förefaller även i denna studie att vara svårt för socialsekreterare att avgöra om de unga hade rymt eller blivit utkastade hemifrån. En ung person som rymde hemifrån kunde samti-

---

Flertalet ungdomar placerades inom dygnsvården efter att de hade rymt och kastats ut hemifrån. Bara ett fåtal ungdomar kunde flytta hem igen efter rymningen och utkastningen.

---

digt, enligt socialsekreterares beskrivningar, känna sig tvingad att lämna hemmet och en som kastades ut kunde tidigare självmant ha lämnat hemmet. Dessutom kunde föräldrar och ungdomar ge händelsen olika innebörd och tolka det som hade inträffat mellan dem på olika sätt. Svårigheten att tolka vad som hade inträffat mellan ungdomen och föräldrarn, vem som hade avvisat vem, framträdde också tydligt i både den unges och föräldrarns berättelse i denna studie.

Ungdomar som lämnar hemmet på detta sätt och som kommer till socialtjänsten kändedom förefaller således utgöra en av de grupper ungdomar som placeras inom den sociala barnavårdens dygnsvård, även om avsikten hos socialsekreterarna ofta var en annan. När ungdomar är över 15 år ökar risken att de omhändertas och placeras utifrån sitt eget beteende (Lindén 1998). Rymning förefaller vara en handling som inom socialtjänstens tolkningsram betraktas som ett beteende som kräver samhällets ingripande. För flickor angavs i 61 procent av samtliga placerade flickor just rymning och vagabondering som skäl till att man sökte vård för deras del inom LVU-vården och på §12-hem (Sarnecki 1995).

På så sätt, genom att transformera om rymningen till ett kriterium för omhändertagande, lägger socialtjänsten skulden på flickorna själva för en handling som många gånger kan kopplas till en hotfull och farlig uppväxtmiljö (Chesney-Lind & Shelden 1992; Andersson 1996).

Att det var så få unga som fick del av alternativa former av stödboende efter rymning och utkastning kan förstås som ett uttryck för att det råder brist på boendalternativ som inte är institutionsvård eller familjehem för ungdomar som inte kan bo hemma och som socialtjänsten kommer i kontakt med (Socialstyrelsen 1998b).

En relationsorienterad förståelse

Socialsekreterarna hade vaga begrepp om vilka ungdomarna var som rymde och kastades ut hemifrån. Det fanns inga fasta ramar eller kunskap som formade denna klientgrupp. Gränserna mellan att tillhöra denna klientgrupp eller någon annan var flytande, oklar och föränderlig. Själva handlingen att rymma och kastas ut gavs inte någon annan kvalitativ innebörd än andra diagnostiska kategorier som asocialitet, kriminalitet, missbruk eller övergrepp. Handlingen kom på så sätt att definieras som ett avvikande beteende som skulle behandlas som alla andra problem som socialtjänsten hade att hantera, och kom därmed att transformeras om och förklaras som individuella brister hos ungdomen och föräldrarna.

Den värdering som artikulerades av socialsekreterarna var att det ansågs som "normalt" för ungdomar i storstad² att bo med sin familj under den tid de studerade och föräldrarna fortfarande hade försörjningsansvar. Detta trots att de hade kunskap om att ungdomar som rymde och kastades ut hemifrån många gånger hade lång erfarenhet av problem i familjebakgrunden. Handlingen åtgärdades i första hand genom att socialtjänsten försökte införliva ungdomarna i sina familjer igen. Unga som hade "problem" med sina föräldrar skulle i första hand få stöd att lösa de problemen. I andra hand kunde andra insatser som institutionsplacering prövas, om inte konflikterna mel-

---

Socialsekreterarna förstod fenomenet med att rymma och kastas ut hemifrån framförallt som ett relationsproblem i familjen

---

lan ungdom och förälder löstes upp.

Socialsekreterares handlingsstrategi i förhållande till dessa ungdomar var att transformera om dem till klienter som kunde inordnas under kategorin ungdomar med beteendeproblem eller asociala ungdomar. Klientelet måste passa någorlunda bra in i de mer eller mindre trånga administrativa kategorier som socialtjänsten som organisation tillhandahåller (Johansson 1997 s. 69).

Socialsekreterarna förstod fenomenet med att rymma och kastas ut hemifrån framförallt som ett relationsproblem i familjen. Inställningen hos socialsekreterarna var att ungdomarna hade varit med om många svåra erfarenheter i sina familjer som fysiska och psykiska övergrepp eller att de var övergivna och rejekterade av sina föräldrar. Handlingen att rymma hemifrån kunde därför förstås som en konsekvens av övergivenhet och ett led i ett ömsesidigt avvisande mellan föräldrar och ungdomar. Att ta till våld var ett vanligt mönster som ungdomar och föräldrar använde sig av i sitt försök att lösa konflikterna mellan sig. Ett hårdare samhällsklimat ansågs också leda till att föräldrar inte orkade med sina ungdomar och önskade att socialtjänsten skulle ta över fostrarrollen. Att lösa sina konflikter på ett våldsamt sätt var ett utmärkande drag i familjer där ungdomen rymde och kastades ut hemifrån. Där fanns en oförsonlig inställning både hos föräldrarna och hos ungdomarna, enligt socialsekreterarna. Rymningen och utkastningen sågs som tecken på en onormal frigörelse en allvarlig signal om problem i familjerelationerna. Det ideala sättet att frigöra sig, enligt socialsekreterarna, var att föräldrarna på ett kontrollerat sätt skapade ett avstånd till ungdomarna så att de kunde fortsätta bo under samma tak utan konflikter, trots en ökad autonomi hos ungdomen. När ungdomar med invandrarbakgrund rymde och kastades ut

hemifrån förstod socialsekreterarna det som en kulturkonflikt där olika värderingssystem och traditioner kom i kollision med varandra. I samband med dessa kulturkonflikter kunde ungdomar frigöra sig från familjens gamla traditioner och värderingar genom att driva sin sak mot föräldrarna och försöka stärka sin förhandlingsposition genom att söka hjälp från socialtjänsten. Flickor som kom från familjer med invandrarbakgrund kunde drabbas av en hård kontroll och disciplinering, där de tvingades till olika restriktioner i sina levnadsmönster för att föräldrarna skulle kunna skydda dem mot "faror" i den svenska kulturen. Flickor kunde stängas inne, skickas tillbaka till sina hemländer, bli misshandlade och till och med mordhotade som straff för överträdelser, enligt den egna familjens normer. Ungdomar med invandrarbakgrund drabbades värre än svenska ungdomar om de hamnade i en intressekonflikt med sina föräldrar. Risken var stor att de uteslöts ur familjegemenskapen om de inte anpassade sig efter familjens regler. Genom att understödja att ungdomarna som hade invandrarbakgrund flyttade hem igen efter en rymning och utkastning bidrog socialtjänsten till att ungdomen inte ställdes utanför släktens gemenskap, vilket framhölls som ett viktigt mål. Om ungdomen däremot placerades ansågs den risken vara större. Att framhålla ungdomarnas rättigheter att som individer få forma sina egna livsprojekt i förhållande till sina föräldrar var däremot en föreställning som inte framhölls av socialsekreterarna.

Familjeperspektivet dominerade

Att enbart lyssna på ungdomars berättelser utifrån deras perspektiv var inte en framkomlig väg att gå för socialsekreterarna. Socialsekreterarna beskrev att de främst

arbetade utifrån ett familjeperspektiv och att deras mål med arbetet med ungdomar som rynde och kastades ut hemifrån var att ungdomarna skulle "jobbas hem". Det innebar att kärnan i det arbete som socialsekreterarna utförde eller som de uppdrog till andra sociala inrättningar att genomföra var att arbeta med samspelet mellan ungdomar och föräldrar.

De sociala tekniker man använde sig av var samtal som skulle leda fram till att ungdomar och föräldrar kunde återförenas. Även om ungdomar efter olika former av samtal vägrade att flytta hem och hade placerats på en institution, kunde målet kvarstå; ungdomar och föräldrar skulle återförenas och kunna leva under samma tak.

Socialsekreterare varken uppfattade eller diskuterade det faktum att deras professionella uppgift innehöll inslag av myndighetskontroll i förhållande till ungdomarna och deras föräldrar. De såg som sin främsta uppgift att genom samtalet kunna bearbeta relationen mellan föräldrar och ungdomar och på så sätt kunna rehabilitera ungdomars och föräldrars sargade relationer.

Att ungdomar och även föräldrar kom med ett annat uppdrag till socialtjänsten där de önskade praktisk hjälp med bostad eller ekonomisk försörjning för de unga uttrycktes som ett dilemma för socialsekreterarna. Socialtjänstens uppgift var inte att lösa ungdomars problem med att få tillgång till bostäder och på så sätt flytta hemifrån.

Socialsekreterares bild av den unge

Socialsekreterarna framställde unga som rynde och kastades ut hemifrån som offer för svåra livsomständigheter men det fanns också inslag av att de sågs som förslagna och manipulativa individer som försökte utnyttja

---

Socialsekreterarna beskrev att de främst arbetade utifrån ett familjeperspektiv och att deras mål med arbetet med ungdomar som rynde och kastades ut hemifrån var att ungdomarna skulle "jobbas hem".

---

systemet på olika sätt för att nå sina egna syften. Ungdomarnas utsagor om föräldrarna, hemmiljön och deras egen livssituation gavs liten trovärdighet. Socialsekreterarnas misstänksamma inställning till vad de unga berättade speglade deras osäkerhet om ungdomars position som förhandlingspartner i förhållande till socialtjänsten. Den egentliga förhandlingsparten i socialsekreterarnas förställning var ungdomars vårdnadshavare. Samtalen med den unga personen kunde betraktas som ett förspel till den egentliga förhandlingen mellan ungdomens vårdnadshavare och socialsekreteraren.

Att arbeta utifrån ett barn- och ungdomsperspektiv var en oartikulerad tanke som gavs litet utrymme i socialsekreterares förståelse av fenomenet. Ungdomar som rynde och blev utkastade hemifrån kunde ställa socialsekreterare inför en svårhanterlig situation och genom sin handling gestalta inte bara sin egen utsatthet utan också socialsekreterarnas dilemma och svårighet med att ge unga en egen position och röst i arbetet. Även om de unga kunde få en uppfattning om att de hade tillträde till socialsekreteraren, kunde boka tid hos dem och föra samtal med dem, visade det sig att deras position som självständiga klienter med rätt att formulera ett uppdrag som de kunde få hjälp med egentligen inte fanns. De hade

Socialmedicinsk tidskrift nr 5/2002

inte legitimitet att föra sin egen talan och att företrädas av socialtjänsten.

En barn- och ungdomsverksamhet utan ungdomsperspektiv

Eftersom det inte finns några juridiska hinder att ge ungdomar över femton år en egen position och därmed kunna föra sin egen talan, måste det bristande ungdomsperspektivet förstås utifrån andra tolkningsramar. En möjlig tolkning kan vara att den familjeorienterade synen har fått så starkt inflytande att det därför uppstår ett dilemma för socialsekreterarna när de hamnar i en situation där de möter en ungdom som uppfattar sig vara i en intressekonflikt med sina föräldrar och som önskar bli företräd av dem. Även om den sociala barnavården har som främsta uppgift att se till barns och ungdomars omsorg och skydd är det inte givet att så sker i praktiken. Åtskillig forskning har visat på socialtjänstens problem med att uppfylla de åtaganden som ett barnperspektiv innebär och att barn och ungdomar i hög utsträckning är frånvarande som subjekt i en verksamhet vars arbete är till för dem (Egelund 1997; Andersson 2000 ; Cederborg & Karlsson 2001).

Egelund har skrivit att det finns en professionalitet inom social barnavård som visas upp vid "fest" och en som används i "vardagen". Goffman (1998) använder begreppen "front stage" och "back stage" för att beskriva de olika förhållningssätt som kan finnas i en och samma organisation. Med hjälp av

---

Ungdomarnas utsagor om föräldrarna, hemmiljön och deras egen livssituation gavs liten trovärdighet.

---

dessa begrepp kan jag konstatera att ungdomsperspektiv är något som talas om och hålls fram i retoriken, men att ungdomars position förefaller osynlig i de vardagliga handlingar som utförs i det sociala barnavårdande arbetet med dessa ungdomar. Lite tillspetsat kan man kanske uttrycka det så att denna studie visar att ungdomarnas position är en ickeposition.

Att flytta hemifrån innan ungdomar hade "rätt" ålder inne, eller kunde ange "rätt" skäl definierades därför av socialsekreterarna som en illegitim handling. Denna handling måste transformeras om till ett relationsproblem inom familjen. Detta problem utspelade sig och krävde sin lösning inom familjen mellan företrädesvis den unga och en ensamstående moder. Med familjeperspektivet som den huvudsakliga tolkningsramen som socialtjänsten använde sig av sattes därmed familjen i centrum både som skapare och lösare av den här sociala problematiken.

Hur kan ett bristande ungdomsperspektiv förstås?

I diskussionerna om hur ett barnperspektiv ska kunna införlivas i socialsekreterares arbete framkommer det att socialsekreterare saknar kunskap om hur de ska tala med företrädesvis små barn (Socialstyrelsens 1999:2). Även ungdomar tycks drabbas av denna bristande kunskap. Tidigare forskning har pekat på bristerna inom den sociala barnavården vad gäller ungdomsarbetet och att de insatser man använder sig av är begränsade. Detta trots att ungdomar utgör den huvudsakliga klientgruppen inom den sociala barnavården och inte de små barnen som man ofta kan tro (Claezon 1987). Denna studie bekräftar ett bristande ungdomsperspektiv inom socialtjänsten och en brist på utvecklandet av insatser i form av stöd och hjälp till ungdomar

utifrån deras egna formulerade behov.

En möjlig väg att förstå svårigheten med att införliva ett ungdomsperspektiv i verksamheten är att förstå mer om de inneboende motsättningar som finns inbyggda i socialtjänstens organisation.

Att förändra sitt perspektiv, det vill säga att se på ett problem på ett annorlunda sätt, är inte något som socialsekreterare kan åstadkomma utan att olika organisatoriska inneboende motsättningar och dilemman kommer i dagen och ifrågasätts. Egelund tar i sin avhandling (1997) upp några av den sociala barnavårdens inneboende motsättningar. Hon skriver om den lösa kopplingen som finns i organisationen mellan de mål som den ska uppfylla och vad man faktiskt gör i praktiken, organisatoriska svårigheter som också beskrivits i annan forskning om barn och ungdomsvård (Sallnäs 2000; Levin 1998). Egelund (a.a.) skriver att den sociala barnavården har många andra uppdragsgivare och intressenter än barn och ungdomar. De har många herrar att tjäna, skriver hon, som lagstiftare, politiker på nationell och kommunal nivå, representanter för myndighetsgranskning som läns- och socialstyrelse, andra samarbetspartner som institutioner, barnpsykiatri och polisen, kommunala och fackpolitiska organisationer samt klienterna. I denna korseld av olika krav och förväntningar är det inte svårt att se att vardagspraktiken blir fylld av dilemman, där klienterna som har minst makt, i egenskap av föräldrar, barn och ungdomar, många gånger kommer att dra det kortaste strået (Egelund 1997 s.339).

Socialsekreterare har heller inte fått vägledning i förarbeten eller i utredningar hur till exempel gränsdragningsproblem mellan ungdomars inflytande och vårdnadshavares ansvar vid intresse motsättningar mellan föräldrar och ungdomar ska lösas (SOU

När detta uppbrott också kan uppfattas som legitimt uppstår möjligheten att lyssna på ungdomens berättelse och att ge den berättelsen ett rättmättigt värde.

2000: 77). Om socialsekreterare i praktiken verkligen förväntas arbeta utifrån ett ungdomsperspektiv i dessa frågor innebär det att lagstiftare och andra samhällsföreträdare måste tydliggöra och konkretisera vilka implikationer en sådan perspektivförändring kan komma att få för socialtjänsten och för föräldrar och ungdomar.

Rymning -ett av alla möjliga uppbrott från familjen

Familjelivet beskrivs i forskningen som en arena där de olika individernas intressen och behov är föremål för ständig förhandling. Om förhandlingarna hamnar i baklås kan det leda till uppbrott och separationer (Bäck-Wiklund & Bergsten 1997). I skenet av detta kan en rymning och utkastning alternativt förklaras som ett av alla de uppbrott som individer i en familj kan drabbas av. Som en konsekvens av utvecklandet av den öppna relationen, och i dess kölvatten utvecklandet av nya familjebildningar är det inte alltid moraliskt försvarbart för ungdomar att leva samman med föräldrar och dess partners om relationen inte bygger på ömsesidighet och respekt (Giddens 1997).

Att förstå en rymning och utkastning hemifrån som ett uppbrott som kan vara legitimt innebär att socialtjänsten som samhällets representant också kan utveckla

sitt sätt att förhålla sig till detta uppbrott. Andra uppbrott från familjen som orsakats av kvinnomisshandel eller osämja mellan makar har i ett historiskt perspektiv också definierats som illegitima. Då uppbrotten så småningom vunnit legitimitet har samhället i efterhand anpassat regelverket och insatserna samt utvecklat stöd till kvinnor och män i egenskap av individer genom exempelvis kvinno- och mansjourer, familjerådgivning och samarbetsamtal. Med en förändrad definition av själva handlingen att rymma och kastas ut hemifrån väntar också i framtiden andra åtgärder från samhällets sida mot ungdomar som rymmer och kastas ut hemifrån. När detta uppbrott också kan uppfattas som legitimt uppstår möjligheten att lyssna på ungdomens berättelse och att ge den berättelsen ett rättmätigt värde.

Sammanfattande diskussion

Jag har i denna artikel redovisat och diskuterat resultaten från en studie vars syfte var att studera socialsekreterares föreställningar och förståelse av fenomenet att ungdomar rymmer och kastas ut hemifrån och hur de artikulerar sig kring sitt arbete med denna grupp ungdomar (Sjöblom 2002). Resultaten från studie visar att det är vanligare att flickor lämnar sitt hem på detta sätt än pojkar. Det är vanligt förekommande att ungdomarna bryter upp från problematiska uppväxtvillkor med inslag av övergrepp, våld och missbruk. En särskilt utsatt grupp vad det gäller våld och auktoritär disciplinering var flickor med invandrarbakgrund som rymde och kastades ut hemifrån. Socialsekreterares föreställning om fenomenet formades av ett relationsorienterat, familjeinriktat synsätt där målet i arbetet var att försöka inlemma ungdomarna i sina familjer igen. När den vägen misslyckades, vilket ofta var fallet, ledde det till att

ungdomarna placerades i familjehem eller på barn- och ungdoms institutioner. Familismen som ideologi, med dess normativa idéer om en mönsterfamilj, tycks vara ett förhärskande synsätt inom socialtjänsten. Detta trots socialsekreterares beskrivningar av en praktik av löst sammansatta konstellationer av individer, där de inbördes relationerna kan vara svåra för socialsekreterarna att definiera som familjerelationer. Det diskuteras också i studien vilken betydelse och vilka konsekvenser avsaknaden av ett ungdomsperspektiv till förmån för ett familjeperspektiv inom socialtjänsten kan få för ungdomar som rymmer och kastas ut hemifrån på deras väg mot vuxenblivande.

Referenser

- Andersson, G. (2000) Barnen i socialt arbete - en maktlös grupp? I: A. Meeuwisse, S. Suneson. & H. Swärd. (red.). Socialt arbete. En grundbok. Stockholm: Natur och Kultur.
- Andersson, C. (1996) Om struliga flickor - beteende och bemötande. I: B-Å. Armelius, m fl. (red.). Vård av ungdomar med sociala problem - en forskningsöversikt. Stockholm: SiS/Liber.
- Banaag, C. (1997) Resiliency. Stories found in Philippine streets. UNICEF.
- Bäck-Wiklund, M. & Bergsten, B. (1997) Det moderna föräldraskapet - en studie av familj och kön i förändring. Falun: Natur och kultur.
- Chesney-Lind, M. & Shelden, R. (1992) Girls, delinquency and Juvenile Justice. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole Publishing Company.
- Claezon, I. (1987) Bättre beslut. En studie av socialsekreterarnas handläggning av omhändertaganden av barn. Akademisk avhandling. Studier i socialt arbete, nr 5. Umeå Universitet.

Cederborg, A.C. & Karlsson, Y. (2001) Omhändertagande med barnets perspektiv. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 3, s.163-178.

Egelund, T. (1997) Beskyttelse af Barndommen. *Socialforvaltningens risikovurdering og indgreb*. Köpenhamn: Hans Reitzels Forlag a/s.

Giddens, A. (1997) Modernitet och självidentitet. *Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos AB.

Goffman, E. (1998) Jaget och maskerna. En studie i vardagslivets dramatik. Stockholm: Prisma.

Johansson, R. (1997) Vid byråkratins gränser. Lund: Arkiv förlag.

Jones, G. (1995) Leaving Home. Buckingham: Open University Press.

Levin, C. (1998) Uppfostringsanstalten. Om tvång i föräldrars ställe. Lund: Arkiv förlag.

Sallnäs, M. (2000) Barnavårdens institutioner: framväxt, struktur och ideologi. Akademisk avhandling. Stockholm: Stockholms Universitet: Institutionen för socialt arbete.

Sarnecki, J. (1995) Problemprofiler hos ungdomar inskrivna på särskilda ungdomshem i Stockholms län åren 1990-1994. Uppföljning av § 12 vården i Stockholms län. Stockholm: SiS.

Socialstyrelsen (1998b) Individ- och familjeomsorgens arbete med ungdomar. SoS rapport 1998:5 Stockholm.

Socialstyrelsen följer upp och utvärderar 1999:2. Ändringar i socialtjänstlagen som rör barn och unga. Erfarenheter från de första 18 månaderna.

SOU 2000:77 Omhändertagen. Samhällets ansvar för barn och unga. Betänkande av LVU-utredningen.

Sjöblom, Y. (1995) När banden brister. (FoU-rapport 1995:8). Stockholm: Stockholms socialtjänst.

Sjöblom, Y. (2002) På väg ut. När ung-

domar rymmer och kastas ut hemifrån-ur socialtjänstens perspektiv. Akademisk avhandling Stockholm: Stockholms Universitet: Institutionen för socialt arbete.

Stein, M. (1999) Still Running. London: The Childrens society.

Noter

1 För läsbarhetens skull kommer jag fortsättningsvis använda benämningen ungdomar som rymt och kastats ut hemifrån synonymt med benämningen ungdomar som rymt och/eller kastats ut hemifrån. Att tvingas hemifrån används synonymt med att kastas ut hemifrån.

2 Ungdomar som växer upp på landsorten utan ett gymnasium i närheten har möjlighet att flytta hemifrån med ekonomiskt stöd av samhället vid 16 års ålder. Vad som betraktas som "normalt" tycks delvis vara beroende av om man bor i stad eller på landsbygden.